

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Ову књигу Филолога уредили
М. ПАВЛОВИЋ Р. БОШКОВИЋ М. ПЕШИКАН

Секретар
Ж. СТАНОЈЧИЋ

Књ. XXX — св. 1—2

БЕОГРАД
1973

Б. М. НИКОЛИЋ

(Београд)

ДИЈАЛЕКАТСКА ОСНОВА ВУКОВЕ АКЦЕНТУАЦИЈЕ

1. Да би се тачно утврдила дијалекатска основа Вукове акцентуације, потребно је Вуков акцентатски систем упоредити с акцентатским системом у говору Пиве и Дробњака (Вукови преци су дошли из Дробњака) и Тршића, Караџићевог родног места. Сем тога, потребно је водити рачуна и о босанским говорима јер је у Јадру било насељавања и из Босне. Све је то циљ овога мога рада. Да рад не бих оптерећивао цитатима, на самом почетку упућујем на литературу у мојој књизи *Основи млађе новоштокавске акцентуације*, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 1 (Београд, 1970), стр. (1—122) 7—9.а, такође, и у мојој монографији *Тршићки говор*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XVII, стр. 367—473.

2. Будући да и Вуков језик, и говор Пиве и Дробњака и тршићки говор припадају млађим новоштокавским говорима, јасно је да су њихови акцентатски системи у структуралном смислу у високом степену уједначени. У поменутој својој књизи утврдио сам три групе појава у којима се манифестује та уједначеност акцентуације млађих новоштокавских говора. Тако је, стога, и у односу између говора Пиве и Дробњака, Вуковог језика и тршићког говора:

1) У свима њима постоје све књижевне акцентатске алтернације као категорије, за шта је предуслов четвороакцентатска система.

2) У свима њима постоји као *принцип* и старо, и аналошко и ново преношење акцента на проклитику.

3) У свима њима исти су деривациони принципи.

3. Потребно је, међутим, упоредити ове говоре међу собом и у вези с оним појавама у којима се они не слажу или које су значајне за упоређивање са босанским говорима. Зато ћу табеларно приказати прилике у Тршићу, код Вука и у Пиви и Дробњаку. После табеле даћу

закључке који се могу извући на основу ње. Тако ће се добити тачна, детаљна обавештења о дијалекатској основи Вукове акцентуације. Али — ево, најпре, табеле.

Бр.	Тршић	Вук	Пива и Дробњак
1.	Као код Вука.	Турци здравље сунце	Као код Вука.
2.	Као код Вука.	гвѡжѣ грѡжѣ	снѡплѣ грѡжѣ
3.	Као код Вука.	Не скраћује се дуго вокално р.	Као код Вука.
4.	йзмислй = йзмисли брѣспслицѧ = брѣспслица пустају = пустају варницѧ = варница гѧталйцѧ = гѧталйца сјѣти = сјѣти ћѣлавй = ћѣлави ћѣлавйм = ћѣлавим ѡбрѡчѧ = ѡбрѡча пйшѣ = каже врѧбѧцѧ = врѧбѧца	пѡгазй бѣспслицѧ пйтају варницѧ гѧталйцѧ гѧзй брѧтимй брѧтимйм ѡнѡкѧ пйшѣ врѧбѧцѧ	Као код Вука. Као код Вука. нарѣдбѣ (тј. као код Вука) Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука.
5.	трѣсѣмо брйјѣ се	трѣсѣм (трѣсем) снѡјѣм (снѡјѣм)	трѣсем (вршѣм, вршѣмо) чѡѣм (бйјѣм)
6.	Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука. Као код Вука.	кѡћама гйздав (крѡвѡв) грйваст брйнути се глѣдати гѧзити	-ѧма/-ама -ѧв -ѧст -нѡти/-нути -ѧти/-ати -йти/-ити
7.	њѣгѡв какѡв ћѣдѡв ѡчѣв	њѣгов какав ћѣдов ѡчев	Као код Вука. Као код Вука. -ѡв/-ов -ѣв/-ев

Бр.	Тршић	Вук	Пива и Дробњак
	Драгѣн јѣдан = јѣдан пѣтом	сѣкин јѣдан пѣтом	баќѣн Као код Вука. Као код Вука.
8.	мѣнѣ — кѣд мене = код мѣнѣ — мѣни — о мѣни	мѣне — код мѣне — мѣни — — о мѣни	мѣне — ђд мене — йспред мене
9.	Као код Вука.	двадесет кѣћѣ	дваѣс кѣћѣ
10.	Као код Вука.	двѣрови — — двѣрѣвѣ	а) пѣтови, -ѣвѣ, -ѣвѣма; б) пѣтови, -ѣвѣ, -ѣвѣма; в) двѣрови, -ѣвѣ, -ѣвѣма
11.	вѣнци — — вѣрабаца	вѣјѣнци — — вѣрабаца	вијѣнци — — вијѣнца
12.	Као код Вука.	ѣ мѣсу	у мѣсу = ѣ мѣсу
13.	на вѣта вѣтима	пред вѣта за вѣтима	прѣд вѣта за вѣтима
14.	Као код Вука.	нѣв, -а, -о	нѣв -нѣва — нѣво
15.	нѣвѣ	нѣвѣ	Као код Вука.
16.	Као код Вука.	дѣћи	дѣћи = дѣћи
17.	Као код Вука.	прѣдѣла	Као код Вука.
18.	Као код Вука.	пѣчѣта	Као код Вука.
19.	Као код Вука.	трѣссн, -а, -о	трѣсен — трѣсѣна — трѣсѣно
20.	пѣѣмо копамо	пѣѣмо = пѣѣѣмо; копамо	пѣѣмо; жѣлимо = жѣлимо
21.	Као код Вука.	пѣтајѣ	пѣтајѣ (пѣтајѣ)
22.	Као код Вука.	жѣвѣмо	живѣмо = жѣвѣмо

4. Из ове се табеле може извући више закључака.

Прво. Тршићки говор, Вуков језик и говор Пиве и Дробњака слажу се међу собом у овим појавама: 1 (*Турци, здравље, сунце*), 3 (не

скраћују дуго вокално р), 17 (*ȳrdǎla*), 18 (*ȳdčēta*). Ове су појаве такође докази о високом степену уједначености ових говора.

5. Друго. Тршићки говор и Вуков језик слажу се међу собом (разликујући се од говора Пиве и Дробњака) у овим појавама: 2 (*gǎdǝŝje*, *grǎdǝŝje*), 6 (*kǔŝama*), 9 (*dǎdǎdesetǝ kǔŝā*), 10 (*dǎbǎrovi — dǎbǎrdǎ*), 12 (*ȳmǝsu*), 14 (*ndǎ, -a, -o*), 16 (*dǎŝti*), 19 (*ȳrǝsen, -a, -o*), 21 (*ȳŝŝajǔ*), 22 (*ŝŝivǝmo*). Ове појаве несумњиво говоре о томе да је већ у Вуково време почело формирање србијанске варијанте динарске млађе новоштокавске акцентуације.

6. Треће. Вуков језик и говор Пиве и Дробњака слажу се међу собом потпуно (разликујући се од тршићког говора) у овим појавама: 4 (нема тршићког позиционог скраћивања дужина), 15 (*ndǎvǝ*).

7. Четврто. Вуков језик и говор Пиве и Дробњака делимично се слажу у овим појавама: 5 [Вук: *ȳrǝsǝm (ȳrǝsem)*, *snǔǝm (snǔǝm)*; Пива и Дробњак: *ȳrǝsem (vrǝŝem, vrǝŝemo)*, *čǔem (bǝjǝm)*], 7 (дуљења пред сонантима). У вези с појавом под бр. 5. Вуков језик и говор Пиве и Дробњака слажу се делимично с тршићким говором на тај начин што, поред облика без дужине, имају и облике са дужином. У вези с појавом под бр. 7. Вук и Тршић потпуно се разликују, а Тршић и Пива и Дробњак делимично се слажу зато што и у Пиви и Дробњаку постоје примери с полудужином на наставку код присвојних придева.

8. Пето. Тршићки говор и говор Пиве и Дробњака слажу се међу собом (разликујући се од Вука) у овим појавама: 11 (Тршић: *vǝnǝci*; Пива и Дробњак: *viǝnǝci*), 13 (Тршић: *nǎ vrǝŝta*; Пива и Дробњак: *ȳrdǎ vrǝŝta*). Чињеница што ових појава нема код Вука наводи на закључак да су их у Тршић морали донети они Динарци који су се доселили после Карацићевих.

9. Шесто. Тршићки говор, Вуков језик и говор Пиве и Дробњака потпуно се међу собом разликују у овим појавама: 8 (акц. личних заменица), 20 (1. и 2. л. мн. през.).

10. Седмо. Сем свега овога треба указати на то да се Вук слаже и са западнијим (нпр. босанским) говорима у појавама под бр. 4, 6, 9, 21 и 22, при чему се у вези с појавом под бр. 4 слаже с Пивом и Дробњаком а разликује од Тршића, док се у вези с појавама под бр. 6, 9, 21. и 22. слаже с Тршићем а разликује од Пиве и Дробњака.

11. Осмо. Као доказ за то да се Вукова акцентуација налази у своје развитку на средини између данашњих акцентуација Пиве и Дробњака, с једне, и Тршића, са друге стране, може да послужи Вуков однос према Пиви и Дробњаку одн. Тршићу у вези с неким ста-

ријим и новијим акценатским појавама. Када је, нпр., реч о старијим појавама, Вук се делимично слаже с Пивом и Дробњаком у вези с појавом под бр. 5 (при чему се они ту делимично, али на други начин, слажу и с Тршићем), док се у вези с појавом под бр. 6, слаже с Тршићем а разликује од Пиве и Дробњака. Када је, пак, реч о новијим појавама, Вук се у вези с појавом под бр. 4. потпуно слаже с Пивом и Дробњаком а разликује од Тршића, док се, нпр., у вези с појавама под бр. 9, 12, 14. и сл. слаже с Тршићем а разликује од Пиве и Дробњака. Нема сумње да ће ови закључци помоћи да се, кад буду познате и остале потребне чињенице, утврди тачна периодизација развитка свих ових појава. Можда чињеница што Вук у вези с појавама под бр. 9, 12. и 14. нема пивско-дробњачких иновација показује да су се Караџићеви иселили пре него што су ове појаве преовладале тамо.

12. Девето и најважније. Иако се Вукова акцентуација не слаже до последњег детаља ни са једним од говора с којима сам је поредио овде, она је несумњиво са сваким од њих повезана важним генетичким везама. Мислим, зато, да и ова анализа Вукове акцентуације показује то колико је срећна околност била у томе што је баш овоме славном Тршићанину историја одредила задатак да инаугурише савремени српскохрватски књижевни језик: не слажући се ни с ким у свим детаљима, он је са сваким био довољно повезан да нас је могао све увести у велика пространства наше савремене језичке цивилизације.